

Силабус
навчальної дисципліни
Історія Середніх віків
2025-2026 навчальний рік

Освітня програма «Історія»
Спеціальність «032 Історія та археологія»
Галузь знань «03 Гуманітарні науки»
Рівень вищої освіти «Перший»

Викладач (і)	старший викладач Короткий Олексій
Посилання на сайт	https://old.bdpu.org.ua/faculties/gef/structure-gef/kaf-istor/composition-kaf-istor/korotkyy-oleksiy-viktorovych/
Контактний тел.	+380991785370
Е-mail викладача:	innsmouthko@gmail.com
Графік консультацій	Консультація відбуваються за допомогою дистанційних технологій у вільний від занять час

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів/ годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	звітність
6/50	24 годин	24 годин	–	Екзамен (2 години)

Семестр: весняний.

Мова навчання: українська.

Ключові слова:

середньовічна цивілізація, постантична трансформація, християнізація, конфесіоналізація, феодалізм, васально-ленні відносини, сеньйоріальна система, аграрна економіка, поліцентризм влади, папство, імперські структури, Візантія, ісламська цивілізація, хрестові походи, комунальні рухи, міська революція, корпоративні інститути, цехова організація, Ганза, політична легітимність, куртуазна культура, лицарство, агіографія, університети, середньовічна ментальність, культурні репрезентації, кризові процеси пізнього Середньовіччя, прото-модерні трансформації.

Мета та предмет курсу: Метою курсу є формування у здобувачів вищої освіти концептуального розуміння Середніх віків як складної цивілізаційної системи, що визначила структурні основи європейського історичного розвитку, а також опанування аналітичних підходів до інтерпретації політичних, соціально-економічних, культурних і релігійних процесів у їхній взаємній зумовленості.

Предметом курсу є історичний процес трансформації постантичного світу в Європі, Візантії та ісламському ареалі у V–XV ст., розглянутий як багаторівнева система взаємодії інститутів влади, економічних структур, конфесійних моделей та культурних практик.

Компетентності та програмні результати навчання:

	Програмні компетентності	Компетентності	Результати навчання
	Загальні компетентності (ЗК)	<p>ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p> <p>ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.</p>	<p>ПРН 1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.</p> <p>ПРН 2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.</p> <p>ПРН 3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.</p> <p>ПРН 4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.</p> <p>ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.</p>
	Спеціальні компетентності спеціальності (СК)	<p>СК 1. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.</p> <p>СК 3. Усвідомлення соціальних функцій історика, розуміння можливості використання історії для досягнення політичних цілей, в тому числі наслідків зловживання історією.</p> <p>СК 5. Здатність відшукувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати,</p>	<p>ПРН 6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.</p> <p>ПРН 7. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.</p> <p>ПРН 8. Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки.</p> <p>ПРН 9. Мати навички організації</p>

		<p>археологічні артефакти і т. п.).</p> <p>СК 9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.</p>	<p>практичного вирішення питань історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України.</p> <p>ПРН 10. Застосовувати сучасні методики у процесі популяризації історії та археології, а також здійсненні різних видів педагогічної діяльності.</p> <p>ПРН 11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.</p> <p>ПРН 12. Здійснювати комунікацію з професійних питань з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот.</p> <p>ПРН 13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.</p> <p>ПРН 14. Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології</p>
--	--	--	--

Зміст курсу: Курс присвячений аналізу Середньовіччя як історії цілісної цивілізації, що сформувалася внаслідок трансформації античного світу та подальшої структурної перебудови політичних, економічних і культурних систем Європи та суміжних регіонів. Розглядаються процеси дезінтеграції Західної Римської імперії, формування постантичних політичних утворень і становлення нових моделей влади в умовах політичного поліцентризму.

Центральне місце займає аналіз формування феодального способу організації суспільства як системи персоналізованих відносин влади, власності та зобов'язань, а також еволюція сеньйоріальної економіки. Окремо розглядається роль християнської церкви як універсального інституту символічної та політичної легітимації, процеси християнізації Європи та формування конфесійних структур.

Розглядаються процеси урбанізації та становлення міських комун, формування корпоративних інституцій середньовічного міста, розвиток ремесла, торгівлі та міжрегіональних економічних систем. Особлива увага приділяється культурним репрезентаціям середньовічного суспільства, включно з куртуазною культурою, лицарською

етикою, агіографічними наративами та університетською традицією як формами інтелектуальної організації знання.

Завершується курс аналізом кризових процесів пізнього Середньовіччя та поступових прото-модерних трансформацій, що визначили перехід до ранньомодерної доби.

Методи навчання: Викладання курсу ґрунтується на поєднанні аналітичних і інтерактивних підходів, що сприяють глибшому розумінню історичних процесів. Застосовуються лекції з елементами пояснення та евристичної бесіди, а також дискусії, робота в малих групах і метод проєктів. Особливе місце займають аналіз історичних текстів, публічних наративів і медійних матеріалів, що дозволяє осмислювати історію як складову сучасного інформаційного простору. Використовуються імітаційні форми роботи (семінари-диспути, моделювання публічних обговорень), мультимедійні презентації та цифрові ресурси. Контроль знань передбачає поєднання традиційного оцінювання з елементами самооцінювання та взаємооцінювання.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять): Викладачі та всі здобувачі, що вивчають цей курс, зобов'язуються дотримуватись таких положень: [Про організацію освітнього процесу в БДПУ](#), [Про використання технологій дистанційного навчання в освітньому процесі Бердянського державного педагогічного університету](#), [Про академічну доброчесність у Бердянському державному педагогічному університеті](#), [Про критерії та порядок оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти у Бердянському державному педагогічному університеті](#), [Про внутрішню систему забезпечення якості освітньої діяльності Бердянського державного педагогічного університету](#), [Про політику попередження і боротьби із сексуальними домаганнями та дискримінацією у Бердянському державному педагогічному університеті](#) та розуміють, що за їх порушення несуть особисту відповідальність.

Відвідування занять з курсу є особистим вибором здобувача освіти. Під час лекційних занять лектор розкриває проблемні питання та концепти, які включені до семестрового оцінювання з курсу (екзамену). Під час практичних (семінарських) занять здобувачі освіти відповідають на оприлюднені заздалегідь проблемні питання, приймають участь в дискусіях та обговореннях. Важливим елементом опанування знаннями є *самостійна робота* студентів у вільний час від аудиторних занять (археологічна лабораторії, методичний кабінет, читальний зал).

Під час самостійної роботи здобувачі освіти готують індивідуальні завдання з курсу, які мають бути завантажені на платформу MOODLE у встановлені терміни. Право на перескладання поточних оцінок можуть отримати лише ті здобувачі, які пропустили заняття з поважних причин (лікарняний чи відрадження). Перескладання відбувається у формі усної співбесіди. Підсумковий контроль у формі екзамену складається з двох частин – тестова (розміщена на платформі MOODLE, тест має бути виконаний до дня екзамену) та усна (відповідно до розкладу екзаменаційної сесії, за екзаменаційними білетами у формі усної співбесіди). Здобувачі освіти, які отримали незадовільну підсумкову оцінку мають право на перескладання у встановлені терміни.

Використання штучного інтелекту (ШІ) при підготовці до практичних занять можливе виключно для структурування матеріалу, підготовки презентацій, перекладу джерел. Заборонено генерувати неперевіраних та неправдивих фактів (див. [Політика використання штучного інтелекту в освітньому процесі Бердянського державного педагогічного університету](#)).

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність: комп'ютер, мультимедійний проєктор, археологічні артефакти, банери, власні мобільні пристрої.

Система оцінювання та вимоги: підсумкова рейтингова оцінка з курсу не може перевищувати 100 балів та розподіляється наступним чином: заходи поточного контролю – не перевищують 50 балів, залік – не перевищує 50 балів. За роботу на практичних (семінарських) заняттях здобувач може отримати не більше 30 балів. *Критеріями оцінки при усних відповідях* виступають: повнота розкриття питання; логіка викладення, культура мови; впевненість, емоційність та переконаність; використання основної та додаткової літератури (монографій, навчальних посібників, збірників документів, журналів, інших періодичних видань тощо), аналітичні міркування, вміння робити порівняння, висновки. Тобто 5 балів – за повну та добре аргументовану й проілюстровану прикладами доповідь, 4 – за недостатньо повне, але певною мірою обґрунтоване повідомлення, проілюстроване прикладами, 3 – неповна відповідь з наведенням поодиноких аргументів та прикладів, 1-2 – за окремі доповнення та приклади. **Самостійна робота студентів.** Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем програми курсу в цілому, так і деяких розділів тем у вигляді реферату. Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється у вигляді написання альбому-реферату (змістові модулі 1 і 2). Самостійна робота студентів оцінюється в діапазоні від 0 до 10 балів у кожному із змістових модулів.

Список рекомендованих джерел, літератури та інформаційних ресурсів

Базова

1. Huizinga, J. The autumn of the Middle Ages. — Режим доступу: <https://dokumen.pub/the-autumn-of-the-middle-ages-9780226767680.html>.
2. Ададуrow В. Історія Франції. Королівська держава та створення нації (від початків до кінця XVIII століття). — Львів : Вид-во Українського католицького університету, 2002. — 412 с. — Режим доступу: <https://lib.in.ua/102548-istoriia-franczii-korolivska-derzhava-ta-stvorennia-nacii-vid-pochatkiv-do-kinczia-xviii-stolittia/>.
3. Балух В. О., Коцур В. П. Історія середніх віків : у 2 т. Т. 2 : Високе і пізнє Середньовіччя : навч. посіб. — Чернівці : Наші книги, 2010. — 615 с. — Режим доступу: <https://lib.in.ua/92966-posibnyk-istoriia-serednih-vikiv-tom-2-vysoke-i-piznie-serednovichchia/>
4. Блок М. Феодальне суспільство [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://litopys.org.ua/bloch/blo.htm>.
5. Бобилева С. І. Історія Німеччини з давніх часів до 1945 року : навч. посіб. — Дніпро : РВВ ДНУ, 2003. — 528 с. — Режим доступу: <https://lib.in.ua/115898-posibnyk-istoriia-nimechchyny-z-davnih-chasiv-do-1945-roku/>.
6. Войтович Л.В., Козак Н.Б., Овсінський Ю.В., Чорний МЛ. Medium aevum; Середні віки. Підручник для історичних спеціальностей ВУЗів. /За ред. Л.В. Войтовича/ Львів: “Тріада Плюс”, 2010. - 502 с. — Режим доступу: <https://www.scribd.com/document/696256957/%D0%9C%D0%B5%D0%B4%D1%96%D1%83%D0%BC-%D0%90%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%83%D0%BC-%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA>.
7. Гордієнко В. В., Гордієнко Г. М., Кривошея І. І. Історія середніх віків. Практикум. Частина I : навч. посібник. — Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2013. — 576 с. — Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/ece/6729_01.pdf.
8. Забзалюк, Дмитро Євгенович. Хрестоносний рух Середньовіччя: політико-правовий вимір : монографія / Львівський державний університет внутрішніх справ, – Львів : СПОЛОМ, 2020. – 428 с. — Режим доступу: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3874/1/%D0%A5%D1%80%D0%B5>

[D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%80%D1%83%D1%85%20%D0%97%D0%B0%D0%B1%D0%B7%D0%B0%D0%BB%D1%8E%D0%BA.pdf](http://www.history.org.ua/LiberUA/978-966-8256-91-2/978-966-8256-91-2.pdf).

9. Історія Візантії. Вступ до візантиністики / За ред. С.Б.Сорочана і Л.В.Войтовича. — Львів: Видавництво «Апріорі», 2011. — 880 с. — Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-8256-91-2/978-966-8256-91-2.pdf>.
10. Історія західноєвропейського Середньовіччя : хрестоматія / упоряд. М. О. Рудь. — Київ : Либідь, 2005. — 654 с. — Режим доступу: <https://l.twirpx.link/file/3155765/>.
11. Крижановська О. О., Крижановський О. П. Історія середніх віків: вступ до історії західноєвропейського Середньовіччя : курс лекцій : навч. посіб. — Київ : Либідь, 2004. — 368 с.
12. [Культура європейського Середньовіччя: навчальний посібник](#) / М. Чікарькова, С. Абрамович, І. Слоневська, С. Пірошенко. К. : ФОП Гуляєва В.М., 2025. 152 с.
13. Лінч, Джозеф Г. Середньовічна церква. Коротка історія. — Режим доступу: <https://www.scribd.com/doc/25995378/%D0%9B%D1%96%D0%BD%D1%87-%D0%94%D0%B6%D0%BE%D0%B7%D0%B5%D1%84-%D0%93-%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B2%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0-%D1%86%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%B2%D0%B0-%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%BA%D0%B0-%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F-%D0%9A%D0%B8%D1%97%D0%B2-1994>.
14. Ліхтей І. М. Середньовічне місто. Ужгород : РІК-У, 2024. — 80 с. — Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/5a9b9732-888e-4916-8cbc-2fa20c25eb79>.
15. Хрящевська Л. М. Історія середніх віків: Навчально-методичний посібник для здобувачів закладів вищої освіти / Автор-укладач Л.М. Хрящевська. Миколаїв: електронна версія, 2025. 194 с. — Режим доступу: <https://rep.nuos.edu.ua/server/api/core/bitstreams/37a8a347-7f25-40bf-9902-a874751a1169/content>.
16. Le Goff J. Medieval-Civilization. Oxford: Blackwell. — Режим доступу: <https://prussia.online/books/medieval-civilization-400-1500-a-d>.

Допоміжна

17. Боротьба за право призначати єпископів // *Себайн Джордж Г., Торсон Томас Л.* Історія політичної думки. — К., 1997. — С. 218-233. — Режим доступу: <http://litopys.org.ua/istpolit/ipd14.htm>.
18. Вейбулль, Й., Коротка історія Швеції []. — Стокгольм: Шведський інститут, 1997. — 163 с. — Режим доступу: <https://lib.in.ua/96295-kortka-istoriia-shveczii/>.
19. Демчук Стефанія. Доба постів і карнавалів. Як жили, пили і кохалися у середньовіччі / Стефанія Демчук. — К.: Віхола, 2023. — 336 с. — Режим доступу: <https://ridmi.ua/contents/doba-postiv-i-karnavaliv-iak-zhyly-pyly-i-kokhalysia-u-serednovichchi-ebook.pdf?srsId=AfmBOoonepqGh5efQ4KM7fyKVZZZhwcLMqz9aZxyPfiFZ4M4LDevNDXh>.
20. Димидюк Д. Каролінгське відродження: передумови, творці, досягнення. — Режим доступу: <https://vivhistoricalclub.com/2015/09/29/%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B>

- [В%D1%96%D0%BD%D0%B3%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5-%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2/.](https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e7a5910b-ea0f-4116-bed0-ce1b4cb2b699/content?utm)
21. Історія середніх віків (V – XV ст.). Методичні рекомендації для підготовки до семінарських занять. Х.: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021. 106 с. — Режим доступу: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e7a5910b-ea0f-4116-bed0-ce1b4cb2b699/content?utm>.
22. Історія та культура Великобританії. Ч. 1. Історія та культура Англії давньої та середньовічної доби: Навч. посібник. – Харків: УкрДУЗТ, 2023. – 331 с. — Режим доступу: <http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/16658/1/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87.%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>.
23. Історія європейської ментальності / За ред. Петера Дінцельбахера / Переклад з нім. Володимир Кам'янець. – Львів: Літопис, 2004. – 720 с. — Режим доступу: <https://www.scribd.com/document/513822596/%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F-%D0%84%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97-%D0%9C%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96>.
24. Італія / Italia: короткий нарис історії. Навч. посібник / І. В. Срібняк. – Рим-Київ: Consortium scientifico-éducatif international Lucien Febvre, 2019. – 206 с. — Режим доступу: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/27567/1/I_Sribnyak_Italia_2019_IFF.pdf.
25. Ковальова С. Г. «Ремісничий цех європейського середньовічного міста XII–XV ст.: виробничо-соціальна стратифікація та відносини між стратами». *Часопис Київського університету права*. — Режим доступу: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/download/51/49/>.
26. Ковальова, С. Охорона суспільного порядку у середньовічних європейських містах (XII–XIV ст.): організаційні та правові засади / С. Ковальова // *Історико-правовий часопис*. - 2017. - № 2. - С. 18-24 — Режим доступу: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/13870>.
27. Ле Гофф Ж. Середньовічна уява (Пер. з фр. Ярема Кравець): Львів, Літопис, 2007, 350 с. — Режим доступу: <https://ars.vntu.edu.ua/index.php/ars/catalog/book/633>.
28. Ліхтей І.М. Держава франків. Матеріали до лекції та практичних занять. Навчальний посібник з нормативної дисципліни «Історія та культура західноєвропейського Середньовіччя» для здобувачів вищої освіти галузі знань: 01 Освіта / Педагогіка, освітнього ступеня «бакалавр», спеціальності: 014 Середня освіта, предметної спеціальності: 014.03 Середня освіта (Історія), освітньої програми: Історія. Ужгород: РІК-У, 64 с. — Режим доступу: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/66894>.
29. Маккормак, Джон., Історія Ірландії / 3 англ. пер. А.Олійник, Т.Бойко, – К.: Юніверс, 2006. – 296 с. — Режим доступу: <https://lib.in.ua/116284-istoriia-irlandii/>.
30. Мозговий І. П. «Темні віки», або Хроніка Середньовіччя: монографія. – Суми: Світ друку, 2024. – 576 с. — Режим доступу:

